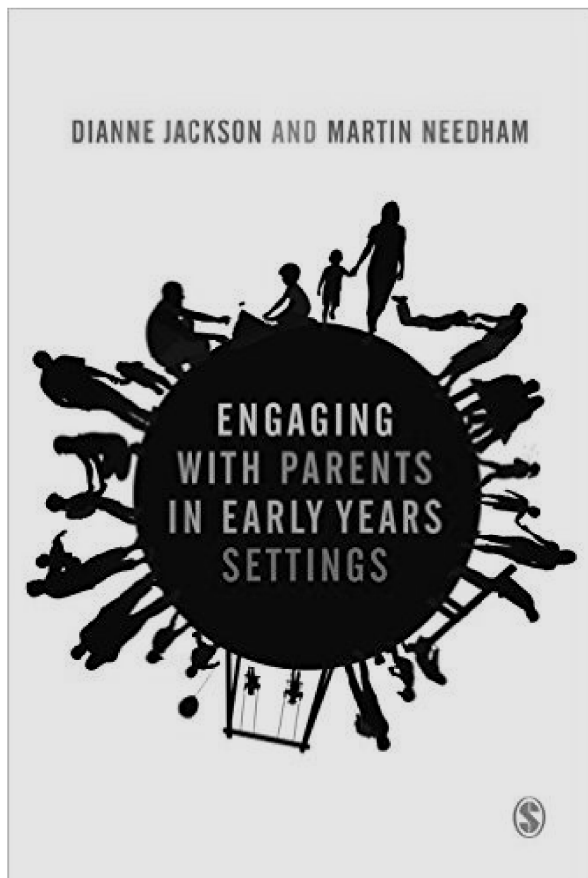

Dianne Jackson i Martin Needham
ENGAGING WITH PARENTS IN EARLY
YEARS SETTINGS

SAGE Publications Ltd, London, first edition
2014.

Knjiga *Engaging With Parents In Early Years Settings* autora Dianne Jackson i Martina Needhama podijeljena je u tri dijela, od kojih se svaki sastoji od tri poglavlja, uvoda i desetog, zaključnog poglavlja. Oboje autora završilo je stručno obrazovanje za rad u predškolskim ustanovama i nakon niza godina iskustva u radu s djecom rane dobi i rada u zavodima i institutima odgoja i obrazovanja koji se bave radom s obiteljima, te predavanja na fakultetima, doktorirali su na području *pedagoških znanosti i učenja djece u dobi do četiri godine*. Njihov rad i iskustvo u gradskim i državnim uredima za rad s djecom omogućio im je sudjelovanje u nizu praktičnih projekata i radionica, čiji je cilj bio proučavanje i unapređivanje učenja djece mlađe dobi s naglaskom na odnos roditelj - dijete. Knjiga je rezultat njihova studijskog rada na Sveučilištu u Wolverhampton i

Institutu za obrazovanje u Londonu, gdje radi Martin Needham i Sveučilišta Western Sydney School of Education, gdje je Dianne Jackson izvanjski predavač, i praktičnog rada u Zavodu za dijete i obitelj, čija je Dianne izvršna ravnateljica. Korisno dodatno iskustvo stekli su djelovanjem u Europskom savezu za istraživanje učenja u djece mlađe dobi (EECERA). Na kraju, ali ne i manje važno, njihove obitelji i djeca stalno su nadahnucé i potpora njihovu radu, ali i njihovi dobronamjerni kritičari.

U knjizi se koristi pojam „parent“ (roditelj), ali je važno istaknuti da se taj pojam jednako odnosi i na ostale članove obitelji, ponajviše na bake i djedove. Namjera je studije pomoći i educirati sve one kojima je interes uključiti se u rad i zajedničke aktivnosti s roditeljima i djecom, i potaknuti na razmišljanje o ključnim problemima, posebice one koji unapređuju programe za sudjelovanje mlađe djece i roditelja.

Svako od poglavlja započinje pregledom i ključnom idejom i uključuje jednu ili više studija slučaja (*case study*) ili primjera sa prijedlozima za aktivnosti koje potiču na razmišljanje, individualno ili suradničko. Iako svako od poglavlja predstavlja cjelinu za sebe i poučava o pojedinim aspektima razvoja u ranoj dobi, postupnost i slijed poglavlja stvara argumentiranu podlogu za razvoj i primjenu zajedničkih aktivnosti između djece, roditelja i praktičara.

U predgovoru knjizi recenzenti Chris Pascal i Tony Bertram naglašavaju potrebu rada s roditeljima kako bi oni bili što bolja potpora svojoj djeci u procesu i pokušajima učenja. Ističu i činjenicu da se knjiga pojavila u pravo vrijeme kao pomoć svima onima koji se bave djecom mlađe dobi. Polaze od činjenice da se rad odgojitelja i ostalih službi koje rade s djecom promijenio od onoga takozvanog „usredotočenog na dijete“ prema novome koji se „fokusira na dijete i roditelje“ Takav pristup čini trijadu i kako bi takav proces bio djelotvoran, više nego ikada, potrebno je povezati teoriju, istraživanje i praksu. Knjiga je stoga iznimno korisna svima onima koji se bave ovim područjem u pokušaju ostvarivanja novih paradigmi rada s roditeljima i djecom. Takav način rada iziskuje odvažnost i rizik u primjeni inovacija i

postupaka kako bi se postigla otvorenija, uključivija i demokratskija praksa u radu s djecom rane dobi, koja vidi i djecu i roditelje kao snažne pozitivne činitelje njihove dobrobiti i budućnosti.

U prvom poglavlju razmatraju se činitelji koji su važni za razvoj malog djeteta i istražuje se uloga koju imaju odgojitelji u radu s roditeljima kako bi djetetu omogućili što bolje učenje i razvoj. Naglašava se potreba da se u procesu učenja, koji oblikuje priroda ljudske svijesti, objedine prirodni i društveni svjetovi. To je naročito važno u vrijeme brzih promjena u današnjem modernom svijetu i povećanih očekivanja i važnosti ranoga djetinjstva. Autori istražuju interese i moguće prepreke u razmjeni znanja između roditelja i odgojitelja. Razmatra se priroda onoga što ljudi uče i kako uče i uloga društva i obitelji u procesu učenja, koristeći se načinima na koji svakodnevna, naočigled obična iskustva, oblikuju djecu. Naglašena je vrijednost usredotočenosti na spremnost prema životu i učenju u usporedbi s tek golim prenošenjem znanja s odraslih na djecu. Mnoga društva mijenjaju svoje shvaćanje razvoja malog djeteta kao malog bespomoćnog bića koje će govoriti samo kada mu se obratite i vide dijete kao vedrog i aktivnog učenika koji želi učiti u suradnji s drugima, koristeći igru kao alat koji će mu omogućiti razvoj vještina, ideja i djelovanja kako bi postao vrijedan član društva. Važnosti uloge ranoga djetinjstva pridonose i rezultati istraživanja u području neuroznanosti, koje nalazi da se vrhunac razvoja neuronskih veza u mozgu događa upravo u ranoj dobi. Uz to se vezuje hipoteza da razvoj jezika i drugih društvenih alata pomaže strukturiranju ideja te tako pomaže i oblikuje rad svijesti. Djeca stvaraju svoje mentalne modele svijeta u društvenom kontekstu i sudjelovanjem u društvenim aktivnostima. Na isti način uče hodati, govoriti i biti društvena bića jer je njihov genetski razvoj sličan i razvija se u društvenim zajednicama kroz desetke tisuća godina. Iz svega dosadašnjeg proizlazi da su rane godine djeteta ključna dob u kojoj se polažu temelji za djetetov zdrav razvoj. Pozitivni poticaji i odnos roditelj – dijete važni su čimbenici u dobi od rođenja do šeste godine i utječu na njihovo

zdravlje te su presudni za dobrobit i razvoj djeteta. Iako postoje kritike *attachment teorije* zbog njezine usredotočenosti na odnos majka – dijete i mogućeg osjećaja „krivnje/optuživanja majke“, taj nam odnos omogućuje koristan način istraživanja intreakcije između roditelja i djeteta u programima u kojima oni zajedno sudjeluju. Kao takvi oni mogu dati odgovor na pitanje uče li djeca osobnim istraživanjem ili socijalnom medijacijom. Iz primjera proizlazi da su roditelji ili djeci bliski odrasli glavni medijatori dječjeg angažmana i sudjelovanja u aktivnostima i u kasnijem stvaranju stavova prema aktivnostima i učenju. Ova svoja promišljanja i zaključke autori ilustriraju primjerima takozvanih *case studies*. Na kraju ovoga i svih ostalih poglavlja autori, uz zaključak, upućuju na daljnje aktivnosti i pitanja kojima čitatelj može proširiti istraživanje i dati mu svoj osobni pečat.

U drugom poglavlju autori se bave načinima uključivanja roditelja u istraživanje koje čini osnovu smislenih i obostrano korisnih aktivnosti. Ovo istraživanje vodi višim razinama suradnje i razmjene znanja što je korisno za roditelje i odgojitelje, ali i za djecu. Sudionici u procesu razmjene znanja uviđaju da razmjena, usporedba i promišljanje iskustava proširuje njihovo razumijevanje, iskustva i vidike. Navodi se niz projekata u kojima se koristi korefektivnim pristupom u radu s obiteljima, a čija praksa pokazuje kako uključivanje roditelja kao ko-educatora i istraživača u proces učenja njihove djece ima pozitivni učinak na interakciju između roditelja i djece i roditelja i odgojitelja, istodobno naglašavajući kognitivnu i dimenziju brige (*Caring dimension*) uloge roditelja. U istraživanju autori objedinjuju dva pogleda na pedagogiju kao znanost: u Engleskoj se pedagogija definira kao znanost i umjetnost poučavanja, dok u ostatku Europe i u Australiji pedagogija podrazumijeva više holističkog i integriranog pristupa odgoju djece, koji uključuje sistematično promišljanje vlastite prakse od strane odgojitelja. Istraživanja koja su provodili u dvije različite zemlje iz kojih dolaze omogućila su im sociokulturalni pristup istraživanju jer i sami polaze od činjenice da procese učenja određuju kontekst i kultura. Metodologija

istraživanja koju su primijenili autori knjige uključuje etičke principe, što podrazumijeva uvažavanje dostojanstva svih sudionika istraživanja, upotrebu rezultata istoga za opće dobro i, više nego ikada, poštivanja prava djeteta. Poglavlje je posvećeno i tehnikama prikupljanja podataka u istraživanju koje uključuju opservaciju (priča, zabilješki, fotografija, videa) i intervju (individualni, grupni) koje smatraju korisnima u primjeni prakseološkoga partnerskog pristupa u radu s roditeljima i razvoju kvalitetne refleksivne prakse.

Treće poglavlje govori o potrebi i važnosti rada s roditeljima i obiteljima prije polaska djeteta u vrtić, predškolu ili ostale slične formalne oblike smještaja. Takve vrste pripremnih aktivnosti poznate su pod imenom „Supported Playgroups“ u Australiji i „Stay and Plays“ u Engleskoj. Na temelju sociokulturalne teorije istraživanja (Vygotsky), autori polaze od pretpostavke da je cilj, svrha, namjera (*purpose*) što nas motivira da nešto radimo. Na temelju toga, s aspekta sudionika, smatraju autori, ako smo u stanju proširiti razumijevanje cilja i participacije, možemo osmisliti djelotvorne (*dual focused*) aktivnosti za roditelje i njihovu djecu. Ako se to stavi u kontekst istraživanja, prije nego se odaberu situacije i sudionici, vrlo je važno proučiti ciljeve i motive. Proučavanjem ciljeva sudionika, istraživanje se fokusira na namjere i ciljeve onih koji se bave djecom u raznim situacijama i okruženjima, te se na taj način izbjegava ono što se u filozofiji naziva „category error“. Posljednjih 20 godina povećano zanimanje i ulaganja u partnerstvo u radu s roditeljima pokazuju vlade država širom svijeta smatrajući da je takva vrsta suradnje u odgoju i „kognitivni poticaj u obitelji“ odlučujući faktor uspjeha djeteta u kasnijem životu. Zaključak je EPPE studije u Velikoj Britaniji da je ono što roditelj čini važnije od onoga što roditelj jest. Isti rezultati dobiveni su i u nekoliko drugih studija i u longitudinalnom istraživanju na Novom Zelandu, koje kaže da se djetetov uspjeh u školi može bolje predvidjeti na osnovi rada i angažmana roditelja u obitelji negoli na temelju njihova socioekonomskog statusa. Nadalje, u ovome poglavlju autori se bave pravima djece i rodi-

telja, koja obuhvaćaju pravo na poštivanje, dostojanstvo i jednakost sudjelovanja u društvu, kao i opće pravo na obrazovanje u širem smislu. Zalažu se za obrazovanje kao proces koji omogućuje svakom pojedincu stalni pristup učenju i osobnom razvoju. Proces učenja trebao bi promovirati pozitivan pristup životu i učenju, a samo učenje trebalo bi biti radosno, zaigrano, motivirano i puno zajedništva. Modeli koji postoje u svijetu i u kojima roditelji i djeca sudjeluju zajedno imaju mnogo toga zajedničkog. Neki od njih uključuju *Australian supported playgroup* (Australija), *Room to play* i *Family room* (Velika Britanija), *Child and parent meeting places* (Belgija, Italija i Francuska), *Open kindergarten* (Norveška). Svi oni nude programe za djecu i roditelje a vode ih edukatori za mlađu dob. Postoje tečajevi koji se fokusiraju na stjecanje vještina roditelja (*Webster Stratton programme, Parents as First Teachers, The Incredible Years*) koje provode autori ove knjige i koji daju uvid u rezultate njihova pristupa u *dual-focused* modelu.

Australski model fokusira se na ciljeve i ishode i roditeljima pruža mogućnost susreta i razmjene iskustava a djeci priliku za igru, učenje i druženje. Ciljevi su ovoga modela poticati razvoj djece rane dobi kroz kvalitetna iskustva, obogatiti znanje roditelja o razvoju djeteta, omogućiti povezivanje društvenim mrežama i pristup informacijama, omogućiti prepoznavanje razvojnih problema i dostupnost prikladnih službi u njihovom rješavanju. Studija provedena u Engleskoj ciljevima i ishodima slična je onoj u Australiji. U projektima PEEP (*The Peers Early Education Partnership*) uz već spomenuto, roditelji imaju primarnu odgovornost, a program ih potiče na razmišljanje o svemu što im se događa svakodnevno i daje prilike za razvoj ključnih aktivnosti, prepoznavanje i pohvalu djetetovih postignuća, suradnju, pomoć i prihvaćanje izazova, pristup primjermima aktivnosti za djecu. Svi se spomenuti modeli i aktivnosti zasnivaju na principu dobrovoljnosti i međusobne pomoći roditelja, a u središtu je svih ovih programa dobrobit roditelja i djece. Istražujući dostupnu literaturu, autori zaključuju da navedene aktivnosti u ranoj dječjoj dobi mogu imati značajnu

ulogu u životu djeteta, ali napominju da nije uvijek jednostavno primijeniti ih u praksi. Ključ postizanja rezultata nalazi se u izgradnji i razvijanju međusobnog povjerenja u odnosu roditelja i odgojitelja, a da bi se taj cilj postigao potrebno je stalno preispitivati vlastite pristupe i načine na koje se svjesno ili nesvjesno predstavljamo.

Četvrto poglavlje predstavlja model Australске grupe za potporu kao primjer *dual-focused* okruženja koje omogućuje roditeljima i djeci odgovarajući društveni prostor i u kojem nailaze na razumijevanje. Provodeći istraživanje prema modelu *supported playgroup* (Jackson, 2011), koje je bilo i tema doktorskog rada Dianne Jackson, autori pridaju pozornost načinima rada s roditeljima koji pružaju potporu i pomažu razvoju njihove djece i navode kako ovaj način rada u ranoj dobi može pomoći smanjenju socijalne izolacije i pridonijeti osjećaju dobrobiti kod roditelja i samopouzdanja i sposobnosti u pomaganju jedni drugima. U okviru rada grupe opisuje se osam kategorija potpore roditeljima i predstavljaju se stavovi roditelja, koji ilustriraju mišljenje roditelja koji smatraju vrijednim i cijene mogućnost dolaska na takva mjesta. Prva vrsta potpore roditeljima pod nazivom *Friendship and social network support* zasniva se na stvaranju prijateljstava unutar grupe i stvaranju društvenih mreža koji potiču pozitivnu interakciju s obiteljima i obiteljima međusobno. Brojni su primjeri potpore roditeljima dobivene od strane stručnjaka i drugih roditelja kao i povezivanja unutar grupa. Druga vrsta potpore govori o ulozi odnosa unutar grupe i socijalnu povezanost koje, unatoč nekim primjerima napetosti i negativne interakcije, pridonose kontinuitetu rada i sudjelovanja u grupi, što olakšava pristup potpori i smanjuje socijalnu izolaciju. Treća je važna kategorija rad i potpora u paru jer povećava mogućnost učenja jednih roditelja od drugih. Raspravljajući s drugim roditeljima o njihovim iskustvima, roditelji stječu nova znanja i perspektive i jačaju samopouzdanje u roditeljskoj ulozi. Peta je kategorija pomoći emocionalni *support* kao sastavni dio odnosa koji se razvijaju u grupi. Važno je razviti odnos sa stručnjacima koji se temelji na uzajamnom poštovanju i razu-

mijevanju, što doprinosi osnaživanju roditeljske sposobnosti i brižnosti prema djeci. Priča jedne majke kazuje kako su joj dolasci u grupu promijenili život; „...to može izgledati glupo, ali ja sam se mjesecima nakon poroda osjećala iscrpljeno, pospano a onda je odgojiteljica ponekad uzela moje dijete,... napravila mi čaj ili kavu...koliko sam samo plakala...mislila sam da ću poludjeti. A ona je na to rekla: Što očekujete? Pa vi sve radite sami, dojite, uređujete kuću...To je previše za jednu osobu...A onda, onda sam se odjednom osjetila snažna, znate osjećala sam seJa sam legenda! „Šesta vrsta potpore je jačanje roditeljskog osjećaja da im se pomaže u njihovoj roditeljskoj ulozi. Roditeljima su potrebni novi modeli ponašanja i blago vođenje što se zatim odražava u pozitivnim promjenama njihova odnosa prema djeci. Sedma je vrsta pomoći roditeljima informacijski *support* koji im omogućuje da u svakom trenutku imaju na usluzi servise i institucije kojima se mogu obratiti s problemima koji ih muče. Osmu kategoriju pomoći roditeljima je „*one-stop shop*“ koji uz grupni može uključiti i individualni pristup. U slučaju jedne majke koja je bolovala od depresije, prvo je bilo potrebno izgraditi njezino individualno povjerenje prema stručnjacima, da bi zatim bila uključena u grupni rad. Deveti je princip rada dualno fokusiranih grupa platforma za multidisciplinarni *support* koji omogućuje pristup koji nije klinički ni stigmatizirajući, a stručnjaci s različitih područja u kombinaciji pridonose tome da grupe budu društvena mjesta koja omogućuju optimalnu, višedimenzionalnu i ispravnu pomoć. Osnova rada i istraživanja bilo je partnerstvo svih sudionika; autori ističu, cilj je bio zajednički kreirati načine i postupke kako biti roditelj u pojedinim okolnostima, a ne podučavati roditeljstvo. Zaključak je da grupe koje rade kao „*service model*“ predstavljaju značajan potencijal u smanjenju socijalne izoliranosti, i pridonose dobrobiti roditelja, samopouzdanju i spremnosti da pomognu jedni drugima u roditeljskoj ulozi u različitim okolnostima i uvjetima.

Peto poglavlje, čija je osnova također Australски model, govori o važnoj ulozi posredovanja i pomoći u obiteljima koje prolaze višestruka problematična razdoblja. Istra-

živanje pokazuje kako su angažman i suradnja različitih obitelji važni za ovakav način rada, i rezultira zadovoljstvom koje proizlazi iz novoga iskustva (Jackson, 2010). Četiri su važna elementa rada u ovakvom modelu roditeljskog angažmana i participacije: prvi, praksa koja je usredotočena na obitelj i koja se fokusira na roditelje i djecu; drugi, faktor povjerenja i angažmana; treći, stvaranja uvjeta i mjesta; i četvrti, uključenost i poznavanje sistema za odgoj i pristup izvorima i informacijama. Jedan od najvažnijih elemenata ovoga modela uloga je moderatora. U centrima istraživanja autora ove knjige od sudionika programa tražilo se da opišu uspješnog moderatora. Njihovi opisi imali su mnogo zajedničkoga, a ključne karakteristike i kvalitete moderatora prema mišljenju sudionika, bile su znanje, vještine, pouzdanost, pristup i dobra komunikacija. Sposobnost moderatora da upotrijebi ove vještine i pokaže iskrenu zainteresiranost ključne su za dobrobit roditelja i djece. Jednako je važno i stvaranje dobrog okruženja u kojem će roditelji i moderatori participirati. Taj dio također mora biti rezultat pažljivog planiranja, primarno od strane moderatora. Njihova je važna uloga poznavanje i upoznavanje roditelja s raznim oblicima servisa, usluga kao i izvora bitnih informacija koje su roditeljima dostupne na lokalnoj i široj razini. Način na koji su grupe vođene, interakcija unutar grupe i način na koji se provode aktivnosti u izravnoj su vezi s jačanjem već postojećih roditeljskih sposobnosti i sposobnosti za učenje i promjene, zaključuju autori. Opisani okvir omogućuje kategorizaciju rada moderatora, ali prava snaga leži u mogućnosti kombiniranja holističkog i obitelji-usmjerenog pristupa, u kojem se stručnjaci koriste svojom profesionalnu ekspertizom i vjerom u roditeljske sposobnosti na brižan i prijateljski način u uvjetima prihvaćanja i povjerenja. Iz ovoga slijedi da postojanje dubokih veza između moderatora i roditelja dovodi do razumijevanja potreba i reakcija obitelji, koji zavise o pojedinačnom kontekstu. Od samih moderatora očekuju se sljedeće karakteristike: da prihvaćaju obitelji onakvima kakve stvarno jesu, da prijateljski postupaju prema obiteljima kako bi smanjili prepreke, da stvaraju otvoren i prihvaćajući

odnos bez osuđivanja, da omogućuju formalan i neformalan *support*, da poznaju odgovarajuće službe u lokalnoj zajednici i da se koriste multidisciplinarnim pristupom. Sve su to pretpostavke o kojima izravno zavisi uspjeh njihova rada i zadovoljstvo roditelja.

U šestom poglavlju autori se bave razvojnim aspektima i koristima koje pružaju neformalna, društvena mjesta za roditelje i djecu. Ono će objasniti koliko je važno razumjeti pojmove *secure base* ponašanja kod male djece i *letting go* ponašanja roditelja i pokazati zašto je potrebno poticati odgovornost djece radije nego prenaplašeno roditeljsko uključivanje u igru. Autori daju prednost implementaciji prakse koja je usredotočena na obitelj pred onom koja se fokusira samo na dijete ili roditelja. Njegovanje djetetova razvoja u centru je rada dualno fokusiranih grupa, koje čine važna mjesta za učenje u ranoj dobi, potiču socijalnu interakciju djece i potpomažu pozitivnu interakciju s roditeljima i drugim odraslim sudionicima. Štoviše, takva mjesta omogućuju pomoć roditeljima kao i sigurno, stimulirajuće okruženje gdje se djeca mogu igrati u blizini svojih roditelja. Na taj način djeca nezavisno istražuju i vraćaju se u *secure base* svojim roditeljima, što je poznat način koji pridonosi smanjenju nelagode odvajanja i razvoju odnosa povezanosti između roditelja i djeteta. U takvim je situacijama čest slučaj da dok roditelji sjede i razgovaraju, njihova mala djeca im sjede u krilu ili se igraju na podu pokraj nogu roditelja. Za takvu interakciju karakteristično je da se jako mala djeca, dok istražuju prostor igraonice, često vraćaju svojim roditeljima. Roditelji tada prekidaju razgovor i posvećuju se djeci. Primijećeno je da su takva vraćanja rjeđa kod djece u dobi od 3 do 5 godina, koja se više igraju sa svojim vršnjacima a roditeljsku pažnju traže tek povremeno. U tu svrhu važno je stvoriti takav prostor koji omogućuje povezanost između roditelja i djece i tako da djeca i roditelji mogu održavati vizualni kontakt i slobodno dolaziti i odlaziti jedni do drugih. Iako je teško voditi aktivnosti u takvim uvjetima zbog buke i prekidanja, one ipak daju mogućnost potpunijeg i bezbrižnijeg angažmana roditelja. Autori napominju da takve grupe stvaraju siguran

prostor i za roditelje i za djecu te uz pomoć medijatora potiču razvoj ponašanja povezanosti. Sljedeća je prednost, smatraju autori, da ovakve grupe i aktivnosti imaju važnu ulogu u stimulaciji i stvaranju neuroveza i bioloških veza koje su temelji emocionalnog, socijalnog i intelektualnog razvoja djece. U nizu aspekata dualno-fokusiranog modela treba dodati i taj da su socijalna interakcija i igra takve vrste značajne jer po svojoj prirodi omogućavaju djeci iskustva vođena od strane djece i aktivnosti učenja vođenih od strane odraslih. Osim toga, takav oblik grupnih aktivnosti omogućuje djeci iskustvo učenja kakvo im roditelji ne mogu omogućiti kod kuće. Zagovornici takvog pristupa (Ginsburg, 2007) smatraju da osim što takvi programi rasvjetljaju kritičku prirodu dječje igre, oni daju priliku roditeljima da promatranjem djece ili sudjelovanjem u njihovoj igri imaju jedinstvenu priliku vidjeti svijet očima svoje djece, što znači da ih na taj način bolje razumiju i komuniciraju s njima. Nadalje, ovakve aktivnosti gdje se djeca nalaze u blizini roditelja omogućuju djeci da promatraju roditelje u stvaranju i njegovanju prijateljstava. Djeca prate događaje oko sebe i uče promatranjem (Garbarino i Abramowitz, 1992, Rogoff i surad. 2003). Često mogu na temelju modela naučiti kompleksne pojmove poput jezičnih pravila bez dodatnog objašnjavanja ili posredovanja odraslih. Ovo poglavlje također govori o pozitivnim učincima na razvoj djeteta koji se postižu radom i aktivnostima ovakvih grupa, štoviše, one predstavljaju važnu ulogu i primjer u kreiranju sredine za rani razvoj i učenje djece, posebice one do 3 godine života. Razmatranjem *secure base* ponašanja kod djece, roditelje se može usmjeriti na prikladne reakcije i odgojne stilove: bilo „zaštitnički“ ili „*letting go*“ stil, uzimajući u obzir jake strane (*strengths*) i potrebe (*needs*) sudionika. Naposljetku, takve grupe imaju važnu ulogu u jačanju samopouzdanja djeteta i njihovu prelasku u novu sredinu kao što su vrtić ili škola. Takve sredine i situacije pogodne su jer djeca u njima promatraju ponašanje svojih roditelja i njihov osjećaj sigurnosti u komunikaciji s okolinom, što također pomaže djeci da i sama

izgrade povjerenje prema drugim odraslim osobama, smatraju autori.

Sedmo poglavlje polazi od razmatranja u prvom dijelu knjige i činjenice da je rano učenje nešto što se događa dok nešto radimo i da je to učenje duboko i osobno. Način na koji se drugi odnose prema nama formira naše trenutne reakcije i može oblikovati dugotrajnu spremnost na sudjelovanje i našu interakciju s drugima. Nadalje, ispitivanja u drugome dijelu knjige pokazuju kako potpomognute grupe za igru omogućuju prostor za sve sudionike i njihovo zajedništvo i društvenim aktivnostima proširuju repertoar njihovih aktivnosti. Treći dio knjige, to jest njezino osmo poglavlje, objedinjuje sve navedeno s nekima od najutjecajnijih ideja o pomoći djeci u učenju kroz interakciju. U svojoj osnovi, preporuke koje se odnose na učenje kod djece, a proizlaze iz istraživanja interakcija roditelja i odgojitelja, jednostavne su: s djetetom se treba *uključiti u iskren, zainteresirani dijalog, pun poštovanja*. Takve interakcije obično su svakodnevna obilježja djetetova života, smatraju autori i navode da dualno-fokusirane grupe u ovim istraživanjima omogućuju roditeljima, djeci i praktičarima proširiti njihov rječnik interakcije kroz boravak u zajedničkom prostoru. Svi sudionici u grupi mogu naučiti više o tome kako zvuk, pokret i gesta udruženi formiraju sofisticiranu konverzaciju s malim djetetom. Ovaj dio knjige bavi se istraživanjima provedenim s ciljem da se istraži priroda pojedinih vrsta interakcije u predškolskoj dobi koja potencijalno koristi djeci u kasnijem učenju. Jedno od njih bavilo se usporedbom uspjeha u učenju između grupe djece koja su imala iskustvo predškolskog oblika orijentirano na školu, s onima čije je predškolsko iskustvo uključivalo više igre, do onih koji nisu imali nikakvo predškolsko iskustvo. U procesu interakcija koje pomažu razvoju djetetova iskustva razmišljanja, autori ispituju pojmove *scaffolding ili active adult support* (pomaganje djetetu u rješavanju problema na način usmjeravanje pažnje i razmišljanja), *co-construction* (interakcija u kojoj postoji otvorenija i istraživačka ramena između odraslih i djece) i *shared thinking* (dijeljenje, razmjena mišljenja). Ovo poglavlje razmatra važnost različitih

elemenata konverzacije i njihov utjecaj na oblikovanje dječjih vještina u procesu učenja, kao što su dopustiti djetetu da upravlja aktivnošću, da preuzima kontrolu, da traži zajednički uvid, poticati i usmjeravati na razmišljanje i povezivanje ideja. Autori knjige naglašavaju da su emotivno, kognitivno i metakognitivno međusobno povezani, da razvoj počinje s rođenjem i da sam proces može biti prirodan, ali rutina i uzimanje zdravo za gotovo ne, stoga treba uvijek i ponovo promišljati. Iz njihovog iskustva u kontekstu Engleske i Australije, dualno-fokusirane grupe idealne su za podizanje svjesnosti odraslih i djece o raznim načinima individualnog, suradničkog i kolektivnog učenja.

U osmom poglavlju ispituju se prirodna i raspon interakcije u istraživanjima dva-ju primjera *dual-focused* grupa u Engleskoj. Istražuje se kultura učenja proizašla iz aktivnosti na uzorku od dvanaestero djece, životne dobi od 18 mjeseci do 4 godine. Poglavlje ilustrira primjerima kako sistematično opažanje i bilježenje podataka može biti korisno u uspoređivanju i razvijanju spoznaja o iskustvima djece, to jest kako se manifestiraju problemi i praksa u pojedinim situacijama. Poglavlje daje slikovitu prezentaciju uzoraka interakcije dobivenih analizom dviju grupa. Cilj istraživanja (Needham, 2011) bio je prepoznati i analizirati modele interakcije koji se odgađaju između roditelja i djece da bi se moglo razmotriti implikacije tih iskustava na učenje djece. Svako dijete imalo je priču o učenju koja je podijeljena u epizode na osnovi materijala (igranje pojedinim predmetima, igranje na određenom mjestu, itd) a one su zatim bile analizirane prema modelu o za reguliranje *shared thinking* (razmjena mišljenja). Sljedeća faza analize ispitivala je pojedine epizode i identificirala uzorke elemenata da bi se ustanovilo kako se oni kombiniraju u načine interakcije. Prepoznati su sljedeći načini interakcije: kontroliranje, monitoring i afirmacija, usmjeravanje učenja, razmjena (dijeljenje) ideja i igranje. Kontroliranje je obuhvaćalo aktivnosti koje zahtijeva situacija poput odlaska na toalet, stavljanja pregače, brisanje nosa. Iako ovakve aktivnosti ne potpomažu djetetove interese ili nisu cilj učenja od strane roditelja, ne znači da nisu važne,

jer one mogu poslužiti regulaciji načina na koji se djeca osjećaju prilikom upravljanja u odnosima. Što se tiče *monitoring* faze, većinu epizoda karakterizira prisutnost roditelja, njihovo praćenje, davanje prostora djetetu za aktivnosti i nastojanje da se aktivnosti očuvaju i produže s minimalnim prekidima. U tim aktivnostima roditelji su prisutni, ali većinom tihi i ne interveniraju ako to dijete ne traži. U „*affirming support*“ aktivnostima odrasli su promatrali aktivnosti djece i komentirali ih pohvalom („To je lijepo, učinio si to...“) ili postavljanjem retoričkih pitanja („Stavljaš šešir na glavu, zar ne“). U takvom načinu, odgovornost za razmišljanje o aktivnosti prepuštena je djetetu ali roditelj potvrđuje vrijednost aktivnosti ili usmjerava pažnju na pojedine elemente aktivnosti i nema razmjene mišljenja između roditelja i djeteta. Način razmjene ideja u analizi epizoda najbliži je pojmu *scaffolding* kakav je opisao Wood (1998), jer se gradi na inicijativi djeteta dok *support* roditelja vodi prema određenoj točki za koju roditelj smatra da je prikladna djetetu i materijalima. Posljednji način iz analize grupa u ovom istraživanju je igra, a ključna je ideja: igra kao format aktivnosti. Ona daje mogućnost uvida i spoznaje u to kako drugi razumiju i vide svijet. Autori smatraju da kada odrasli vrednuju aktivnosti tako da se na sličan način uključuju s djecom, tada je utjecaj informacija koje dobiju od strane djece veći. Ovakav stav daje veću vrijednost igri kao formatu aktivnosti nego igri koja je sama sebi svrha. Štoviše, podučavanje djece kako se igrati s drugima omogućuje djetetu da se dublje uključi u društveno generirano znanje, koje zatim proširuje osobno znanje. Igra je snažan element jer kod djeteta stvara jak angažman koji nema „zatvoreni“ cilj i daje djetetu mogućnost da pregovara o ulogama, pravilima i ciljevima igre. Kao rezultat navodi se da je zadovoljstvo proizašlo iz igre kao procesa razvoja kognitivnih i fizičkih vještina važnije od samog *end point* konačnog cilja igre. Jednako, igra pruža mogućnost da djeca uče o sebi i svijetu, sigurni od nekih fizičkih i socijalnih rizika stvarnih aktivnosti te pruža važan prostor da stvore prirodni osjećaj o svijetu oko sebe. Što se tiče načina interakcije roditelja, obje grupe

pokazale su sličan uzorak; za razliku od drugih vrsta interakcije, u *dual-focused* grupama omjer odraslih i djece je visok, ali omjer vremena koje su odrasli proveli u manje angažiranoj ulozi iziskuje daljnje opažanje i razmatranje.

Deveto poglavlje istražuje način na koji priroda materijala ponuđenog malo djeci omogućuje određene vrste interakcija, posebno igru. Prilikom odabira materijala za djecu i vrsta interakcije koje ti materijali mogu pomoći, kao korisna pomoć predstavlja se ideja „*affordance*“. *Affordance teorija* podrazumijeva da razmišljanje o tome što različite aktivnosti donose dječjim doživljajima, pomaže u planiranju i razmatranju angažmana roditelja u aktivnostima igre u *dual-focused* grupama. Igra s visokim omjerom taktilnih apstraktnih materijala može ponuditi puno mogućnosti za djecu ali malo mogućnosti za uključivanje roditelja u raspravu o cilju, značenju ili emocionalnim aspektima. U Engleskoj je rašireni izraz „*enabling environments*“ ili omogućavanje okoline, koje obuhvaća ideju ranog učenja i djece kao proaktivnih učenika, i promovira ideju da se djeci treba ponuditi veće upravljanje u izboru aktivnosti i u aktivnosti kako bi razvijali autonomiju i razmišljanje. Prema riječima autora knjige, načini interakcije opisani u osmom poglavlju slažu se sa zajedničkim ciljevima odraslih i djece u ostvarivanju aktivnosti, dakle, ako djeci želimo olakšati mogućnosti za različite vrste učenja, moramo razmotriti vrste materijala kojima će se koristiti. Istraživanje obuhvaća 63 epizode koje su dešifrirane na temelju kategorija mogućnosti (*kontrola, osjećaj, cilj i značenje*), od kojih su neke obuhvaćale nekoliko vrsta a neke samo jedan tip mogućnosti. Analiza je pokazala da je karakteristika epizoda u kojima je bio prisutan odgajatelj bila *značenje*, dok su situacije u kojima je bio prisutan roditelj uključivale *kontrolu*. Navedene situacije predstavljale su aktivnosti u kojima su djeca istraživala kontrolu i osjećaj materijala, s manje mogućnosti da se fokusiraju na cilj i značenje materijala. Poglavlje se fokusira i primjerima ilustrira načine kako različite aktivnosti i predmeti vode različitim oblicima istraživanja i interakcije. Koristeći teoriju *affordance* koja pod-

razumijeva da objekti imaju „traženu vrijednost“ a koja zatim vodi određenoj vrsti aktivnosti. Priroda i vrijednost materijala koji uključuju odrasle i djecu zaigrane u zajedništvo smatraju se čimbenikom za njegovanje skladnog društvenog, emocionalnog i kognitivnog razvoja.

U desetom, zaključnom poglavlju autori se bave pojmom „*transitional capital*“ smatrajući da na tranzicije ili prijelaze ne treba gledati kao na problematične razine, već kao događaje u životu kojima se može pristupiti i koje se može prihvatiti kao važne prilike za učenje. Mnogo puta tijekom istraživanja roditelji su zajedničke aktivnosti roditelja i djece ocijenili važnim i korisnim načinima na koje će pripremiti djecu za sljedeći stupanj njihova obrazovanja. U kontekstu tranzicija, autori smatraju da bi dualno-fokusirane grupe mogle predstavljati važno mjesto odgoja djece i roditelja. Kao osobne resurse za promjene, Brooker (2008) nalazi pet područja za potporu vještina djece: elastičnost, snalažljivost, uzajamnost, razmišljanje i prava. Istraživanje autora knjige bilo je usmjereno na stvaranje pretpostavki i pomoći u izgradnji društvenog i kulturnog kapitala povezanog sa samopouzdanjem i odnosom prema drugima kao vještinama koje koriste djeci u mnogim situacijama u školi i drugdje. Nastojali su istaknuti tri međusobno povezana aspekta: upravljanje emocionalnom inteligencijom, prilagođavanje novim pravilima i sredinama i učenje stvaranja novih veza. Ti se aspekti križaju međusobno i s pet prije navedenih kompetencija koje je opisao Brooker (2008). Zajedničkim aktivnostima između djece rane dobi, roditelja i praktičara autori su bili u mogućnosti razviti sposobnosti djece koje će im biti potrebne u novim situacijama. Postoje razne strategije kojima se roditelji mogu koristiti kako bi pomogli svojoj djeci u razvijanju emocionalne inteligencije u novim situacijama, uključujući samopouzdanje u novim okolnostima, upravljanje frustracijom zbog pojave novih stvari i sistema, natjecanje s drugom djecom, pristupanje odraslima ili usklađivanje s grupom i rasporedom. Nadalje, autori smatraju da je igra važan način učenja prihvaćanja novih pravila i sredina i da ona proširuje svijest o pra-

vilima i ulogama u situacijama s edukativnim kontekstom. Postoji široki konsenzus oko tvrdnje da igra omogućuje kreativnost i slobodu učenja i da se djeca rado u nju uključuju. Igra je isto tako kompleksan i raznolik način društvenog uključivanja koji se može učiti i razvijati te zahtijeva dogovaranja i slaganje svih sudionika oko pravila i ciljeva. Štoviše, ona je koristan način interakcije i kasnije u životu za one koji je uče njegovati i usavršavati. Ovo poglavlje bavi se aspektom stvaranja veza koje je stalan izazov ne samo djeci nego svima nama, te iziskuje složeno društveno prosuđivanje govora tijela, očekivanja, zajedničkog interesa i pažnje. Razvijanje veza složena je sinteza socijalne, emocionalne i kognitivne inteligencije, a djeca će stvarati socijalne vještine, strategije i samopouzdanje ako ih se uključi u rad grupa gdje će promatrati ponašanje roditelja i njihove interakcije s drugim odraslim osobama. U takvim će uvjetima i na taj način zaključiti da i sami mogu ući u interakciju s njima. Takva suradnička priroda ovoga modela i važnost razvoja strategija koje omogućuju roditeljima i djeci da se zajedno uključe u procese promjena i tranzicija pojavila se kao značajan rezultat ovoga istraživanja. Razvoj i primjena zajedničkih grupa koje uključuju igru značajan je, ali relativno mali korak prema nečemu što ima mogućnost poboljšanja u razumijevanju između škole i doma i uključivanja djece i roditelja u opću strukturu odgoja i obrazovanja. Postoji mnoštvo argumenata za dugoročnu dobrobit koju donose aktivnosti u koje su uključeni roditelji. Iako ovakva ispitivanje traže daljnju procjenu, autori zaključuju da one imaju potencijala promoviranja roditelja kao aktivnih čimbenika u participaciji djece u neformalnim i školskim aktivnostima. Radom na istraživanju i sudjelovanjem na međunarodnim konferencijama autori knjige upoznali su se s usporednim razvojem u ovom području u nizu industrijaliziranih zemalja, a koji rezultira povećanjem broja stručnih službi za roditelje i djecu. Istovremeno, potrebno je više istraživanja uloge i odnosa između roditelja/staratelja i edukatora. Stručnjaci u ovom području zalažu se i uspijevaju u svom nastojanju da objasne činjenicu da su principi učenja u

ranom djetinjstvu drukčiji od onih u školskoj dobi u fokusu i procesu. Autori se slažu da u Engleskoj raste broj centara i službi za djecu predškolske dobi, ali smatraju da postoji rastuća potreba za službama za djecu do 3 godine, kako bi se uz dostupne resurse razmotrili najbolji načini na koje se može poduzeti njihovo učenje, a od središnje važnosti u tome treba biti uključivanje roditelja. Autori knjige ističu da *dual-focused* grupe daju mogućnost razvoja „tranzicijskog kapitala“ za djecu i roditelje i nude roditeljima uvjete u kojima će učiti uz stručni pristup koji će im pomoći u kasnijim prijelazima njihove djece dok djeci pruža mogućnost vidjeti svoje roditelje i načine na koje uspostavljaju nove veze u institucionalnom kontekstu. Sektor mlađe dobi treba angažirati snagu roditelja, što se sve više prepoznaje u javnosti i politici kroz društvene medijske grupe, kako bi lobirali za pristupe koji sve više uključuju roditelje, zaključuju svoju knjigu Jackson i Needham.

Zdravka Grđan

Studentica doktorskog studija pedagogije
na Filozofskom fakultetu u Zagrebu